Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı 2, 2025, 227-251

Gönderilme Tarihi: 13 Aralık 2024 Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 9 Mayıs 2025 doi: 10.24889/ifede.1600877

Atıf/Citation:
Tunç, E. ve Karahan Gökmen, M. (2025). Ekonomik Kriz Dönemlerinde Firmaların Kazanç Yönetimi Eğilimi: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 26(2): 227-251. https://doi.org/10.24889/ifede.1600877.

EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE FİRMALARIN KAZANÇ YÖNETİMİ EĞİLİMİ: BORSA İSTANBUL'DA BİR UYGULAMA

Evren TUNÇ* ve Mehpare KARAHAN GÖKMEN**

ÖZ

Yatırımcıların ilgisini çekmek, uygun maliyetli kredi kaynaklarına ulaşmak, kısıtlamalardan kurtulmak ve teşviklerden faydalanmak sağlıklı bir finansal duruma ve güçlü bir finansal performansa sahip olmayı gerektirir. Şirketlerin sürdürülebilir bir karlılığa sahip olduğunu gösterme isteği kazanç yönetimini teşvik eden en önemli faktörlerden biridir. Muhasebe politikalarına ilişkin tercihlerin yöneticilerin inisiyatifine bırakılması şirket paydaşlarının kararlarında değişikliğe sebep olmakta ve sonuçları büyük kayıplara sebep olabilmektedir. Şirketin finansal yapısı ile içinde bulunulan ekonomik konjonktür de yöneticilerin aldıkları bu karar üzerinde etkiye sahiptir. Ekonomik kriz dönemlerinde şirketlerin finansal verilere müdahale eğilimi ayrı bir ilgi uyandırmaktadır. İçinde bulunulan ekonomide meydana gelen ani değişimler şirketlerin satış ve maliyet yapısına doğrudan etki etmektedir. Özellikle ekonomik yapının bozulması ile artan maliyetler karlılığı azaltabilmektedir. Uygulanan muhasebe politikaları; şirketin sürdürülebilir bir karlılığa sahip olduğunun paydaşlara gösterilmesi, daha az riskli görünme isteği, yöneticilerin bu dönemde iyi bir performans gösterme çabası ve şirketlerin içinde bulundukları ekonomik yapının durumuna göre çeşitli amaçlar doğrultusunda değiştirilebilmektedir.

Bu çalışmada BİST (Borsa İstanbul) imalat sektöründe faaliyet gösteren 102 şirkete ait finansal veriler kriz dönemi olarak adlandırılan 2008 – 2012 ve 2018 – 2022 dönemleri, kriz olmayan dönemler olan 2003 –2007 ve 2013 – 2017 ile karşılaştırılarak şirketlerin kazanç yönetimi eğilimleri panel OLS (Ordinary Least Squares, En Küçük Kareler) yöntemi ile test edilmiştir. Kazanç yönetimi eğilimini ölçmek için Jones ve Düzeltilmiş Jones modelleri kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre ekonomik kriz dönemlerinde şirketlerin kazanç yönetimi eğilimlerini arttırdıkları hipotezini destekleyen bulgular elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kazanç Yönetimi, Ekonomik Kriz, Finansal Tablolar
Jel Sınıflandırılması: M41, G01

EARNINGS MANAGEMENT TENDENCIES OF COMPANIES IN PERIODS OF ECONOMIC CRISES: AN APPLICATION IN BORSA ISTANBUL

ABSTRACT

To attract the investors' attention, access to low-cost credit resources, get rid of regulations or benefit from incentives depends on healthy financial position and performance. One of the most important motivational factors for earnings management is to exhibit that firm profitability is sustainable. Managers' initiatives on selection of accounting policies may alter the decisions of firm stakeholders and cause great losses. The current economic conjuncture along with the financial situation of the firm also has an impact on the decisions taken by managers. The tendency of firms to intervene in financial data during economic crisis arouses particular interest. Sudden changes in the current economy directly affect the sales and cost structure of firms. Specifically increases in costs as a result of deterioration of the economic structure can reduce profitability. Accounting policy preferences can be changed in line with the objectives such that showing the stakeholders that the company has a sustainable profitability, the effort to appear less risky, the effort of the managers to show a good performance in this period, and the state of the economic structure.

In this study, the financial data of 102 firms listed in BIST (Borsa Istanbul) is tested for earnings management with panel OLS (Ordinary Least Squares) for the crisis periods of 2008 – 2012 and 2018 – 2022 and for non-crisis periods of 2003 – 2007 and 2013 – 2017. Jones and Modified Jones models are used to measure the earnings management. The results of the study provide evidence stating that firms' earnings management increases during crisis periods.

Keywords: Earnings Management, Economic Crises, Financial Statements
Jel Classification: M41, G01

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Muhasebe-Finansman Tezli Yüksek Lisans Programı Mezunu, Samsun, Türkiye. E-posta: tunc04evren@gmail.com, ORCID: 0009-0000-7376-7307
** Dr. Ögr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Samsun, Türkiye. E-posta: mehpare.karahan@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0317-0924

1.GİRİŞ

Şirketlerin kazançlarını yönetmesindeki amaçlar hedeflenen karlılık yapısına ulaşmak ve paydaşlarını zarara uğratmayı göze alarak içinde bulunulan riskli durumdan kurtulmak mı sorusu uzun süredir araştırılmaktadır. Yapılan müdahalelerin yasal çerçeve içinde olması bu durumu diğer uygulamalardan ayırmakta mıdır sorusu ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ve dünyada yaşanan Enron, Parmalat, Worldcom, Tyco, Adelphia, Lehman Brothers gibi skandallar ile muhasebe verilerine müdahale konusuna daha fazla dikkat çekmiştir (Azadinamin, 2013; Melis, 2005). Enron ve denetim şirketi olan Arthur Andersen ilişkisinin etkili olduğu (Healy ve Palepu, 2003) ve Enron şirketinin iflası ile sonuçlanan skandal, finansal verilere olan güvenin sarsılmasına neden olmuştur.

Enron şirketinin iflas etmesi sadece ABD'de yankı bulmamış tüm dünyada etkili olmuştur. 2008 Lehman şirketinin iflası ile sonuçlanan ve 2008 finansal krizinin tetikleyicisi olan skandal bütün dünyada önemli etkiye sahip diğer bir skandal olmuştur (Kuzu, 2020). Bu skandalların yaşanması muhasebe verilerine müdahale edilmesinin etkileri ve kazanç yönetimi kavramının daha fazla irdelenmesine neden olmuş, nasıl ve ne zaman sorularına yanıt aranmıştır. Özellikle finansal stres yaşayan şirketlerin yatırımcının ilgisini kaybetmemek, ucuz fon kaynaklarına erişmek ve yasal düzenlemelerden kaçınmak veya faydalanmak için finansal verilere müdahale eğilimleri artabilmektedir (Oskouei ve Sureshjani, 2021). Ekonomik kriz dönemlerinde ekonomik yapının bozulması sonucu meydana gelen olumsuz durum şirketleri kazançlarındaki sürdürülebilirliği devam ettirmek için teşvik etmekte ve mali verilere müdahale eğilimini arttırmaktadır (Flores vd., 2016).

Bu çalışmada amaçlanan, Türkiye örnekleminde ekonomik kriz dönemlerinde şirketlerin kazanç yönetimi eğilimlerini test etmektir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde teorik çerçevenin sunulması amacı ile kazanç yönetimi ve ekonomik kriz kavramlarına ve birbirleri ile olan ilişkiye değinilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın konusuna dair daha önce yapılmış çalışmaların yer aldığı literatür araştırmasına yer verilmiştir. Son bölümde ise BİST imalat sektöründe faaliyet gösteren 102 şirkete ait finansal veriler kriz dönemi olarak adlandırılan 2008 – 2012 ve 2018 – 2022 dönemleri ve kriz olmayan dönemlerle 2003 – 2007 ve 2013 – 2017 karşılaştırılarak şirketlerin kazanç yönetimi eğilimleri analiz edilmiştir.

2.TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Kazanç Yönetimi Kavramı

Şirketler belirlenen hedeflere ulaşmak için faaliyetlerini sürdürürken yaptıkları işlemler ile ilgili verileri belirli muhasebe ilkeleri (Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKGMİ)) çerçevesinde kayıt altına alırlar. Elde edilen veriler ile şirketin içinde bulunduğu durum belirli amaçlar doğrultusunda kamuoyu ile paylaşılır.[1] Paylaşılan verilerin ne kadar doğru, güvenilir ve şeffaf olduğu her zaman merak konusu olmuştur. Nitekim geçmişte yaşanan Enron, Lehman Brothers gibi skandallar zaman zaman verilerin çıkar sahiplerine (sermayedar, kredi sağlayıcı,

[1] Resmi Gazete (2013) yayınlanan Sermaye şirketlerinin açacakları internet sitelerine dair yönetmelik ile 13.01.2011 tarih 6102 sayılı 1524. maddenin esas ve usullerinin düzenlenmesi konulu yönetmelik ikinci bölüm madde 6, 3. fıkra a bendi: Kanunun 149 uncu maddesinin birinci fıkrasına göre, birleşme sözleşmesi, birleşme raporu, son üç yılın finansal tabloları ile yıllık faaliyet raporları, gereğinde ara bilançoları ortakların incelemesine sunulmak üzere genel kurul kararından önceki otuz gün içinde internet sitesine konur.

yatırımcı, kural koyucu, çalışanlar ve sendikalar) şirketin içinde bulunduğu durumun sürdürülebilir ve şirketin amaçları doğrultusunda olduğunu göstermek için, muhasebe yöntemlerinde yapılan tercihler ile çarpıtılabileceğini göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkardığı kavramlardan bir tanesi de kazanç yönetimidir (Peltier-Rivest, 1999). Birçok araştırma kazanç yönetimi sorununa açıklık getirmeye çalışmış ve sonuçlar verilerin manipüle edilebildiğini ortaya koymuştur.

Genellikle tahakkuk esasına dayalı kayıt tutan şirketler faaliyetlerinden kaynaklanan verileri GKMİ tarafından belirlenmiş kurallar çerçevesinde kayıt altına almaktadır. Veriler kayıt altına alınırken uygulanan bu ilkeler yöneticiler tarafından müdahaleye oldukça açıktır. Bu müdahaleler muhasebe ilkelerinin yöneticilere vermiş olduğu kendi yargılarını kullanma özgürlüğünden kaynaklanmaktadır (Beneish, 1997).

Finansal raporların manipüle edilmesi muhasebe ilke ve politikaları uygulamalarında tercih değişiklikleri yapılarak tarafların yanıltılması şeklinde olabileceği gibi muhasebe kayıtlarının yanlış yapılması ve bazılarının yok edilmesi şeklinde de gerçekleşebilir. Müdahaleye uğrayan muhasebe verileri kasıtlı bir şekilde manipüle edilerek taraflar yanıltılabilmektedir. Kazanç yönetimi muhasebe ilkelerinin belirlemiş olduğu sınırlar dâhilinde olduğundan muhasebe hilelerinden ayrılır (Tekin ve Kabadayı, 2011).

2.2. Kazanç Yönetiminin Ölçülmesi

Kazanç yönetiminin ölçülmesi için uygulanan modeller toplam tahakkukların hesaplanmasından faydalanmaktadır. Toplam tahakkuklar isteğe bağlı ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklardan oluşmaktadır. İsteğe bağlı tahakkuklar kazanç yönetiminin ölçülmesinde kullanılmaktadır.

2.2.1. Jones Modeli

Jones (1991) yaptığı çalışmada ITC ithalat yardımı soruşturmaları sırasında gümrük vergisi artışları ve ithalat kotası indirimlerinden yararlanan şirketlerin kazançlarını azaltıp azaltmadıklarını incelemiştir. Jones (1991)'a göre bazı düzenlemelere tabi olan ithalat yardımlarının muhasebecilerin mesleki yargılarını kullanılarak alınması ve arttırılması yöneticileri kazanç yönetimi konusunda teşvik etmektedir (Jones, 1991).

Çalışma kazanç yönetimi kaynağı olarak toplam tahakkuklara odaklanmıştır. Toplam tahakkuklar içindeki isteğe bağlı kısmı kazanç yönetiminin tespitinde kullanılır. Toplam tahakkuklar, gelir ve ödenecek vergiler öncesi nakit olmayan işletme sermayesindeki değişimin toplamından amortisman gideri düşülmesiyle hesaplanır. Gelir ve ödenecek vergiler öncesi nakit olmayan işletme sermayesindeki değişim, kısa vadeli borçlar ve ödenecek gelir vergisi düşüldükten sonra nakit ve kısa vadeli yatırımlar dışındaki dönen varlıklardaki değişim olarak tanımlanır (Jones, 1991).

Model DeAngelo'nun (1986) toplam tahakkuk hesaplama modeline dayanmaktadır. DeAngelo (1986) normal tahakkukların bir ölçüsü olarak bir önceki döneme (t-k) ait toplam tahakkukları kullanmıştır. DeAngelo (1986) anormal tahakkuklardaki değişimi (Δ(TA)) cari toplam tahakkuklar ile normal toplam tahakkuklar arasındaki fark şeklinde hesaplamıştır. Bu da sırasıyla isteğe bağlı tahakkuklar (DA) ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar (NA) olarak ayrılabilir.

$$\Delta TA_t = (TA_t - TA_{t-k}) = (DA_t - DA_{t-k}) - (NA_t - NA_{t-k}) \quad \textbf{(1)}$$

Jones modelinde şirketin faaliyet seviyesindeki farklılıkları dikkate alan modelde isteğe bağlı tahakkukların seviyesinin sabit olmadığı varsayılır. Cari ve önceki yıl tahakkukları arasındaki fark tamamen isteğe bağlı tahakkuklardaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Çünkü isteğe bağlı olmayan tahakkukların dönemden döneme sabit olduğu varsayılmaktadır. Modelde toplam tahakkuklar/bir önceki yıl toplam aktif oranı kullanılmıştır. Maddi duran varlık seviyesi bağımsız değişkenler arasına alınmış, işletme hacimlerinde meydana gelen değişim ile isteğe bağlı tahakkuklar arasındaki ilişki dikkate alınmıştır (Jones, 1991).

Şirketin ekonomik koşullarındaki değişiklikler kontrol etmek için toplam tahakkuklar kullanılarak model oluşturulmuştur.

$$TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_i[1/A_{it-1}] + \beta_{1i}[\Delta REV_{it}/A_{it-1}] + \beta_{2i}[PPE_{it}/A_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad \textbf{(2)}$$

TA_{it} =t yılındaki toplam tahakkuklar

ΔREV_{it} =t yılındaki gelirlerle t-1 yılındaki gelirler arasındaki değişim

PPE_{it} =t yılındaki brüt makine, tesis ve cihazlar

A_{it-1} =t-1 yılındaki toplam varlıklar

ε_{it} =t yılındaki hata terimi

i =1…….N şirket endeksi

t = 1,……T_{it} şirket için tahmin süresine dahil edilen yıllar için yıl endeksi

Jones (1991) çalışmasının sonucunda yöneticilerin analiz edilen dönemde gelir azaltıcı tahakkuklar yaptığını iddia eden hipotez desteklenmektedir. Analiz edilen dönemde isteğe bağlı tahakkukların daha fazla gelir azaltıcı olduğu sonucuna varılmıştır.

2.2.2 Düzeltilmiş Jones Modeli

Dechow vd. (1995) kazanç yönetiminin tespiti için kullanılan tahakkuk temelli modelleri karşılaştırmış ve Jones modeline alacaklardaki değişimi de ekleyerek kazanç yönetimi tespitinde bu modelin değişik bir versiyonunu kullanmışlardır. İsteğe bağlı olmayan tahakkuk hesaplamaları Jones modeline göre yapılmıştır (Dechow vd., 1995).

$$NA_t = NA_t//A_{it-1} = TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_i(1/A_{t-1}) + \alpha_2(\Delta REV_t - \Delta REC_t)/A_{t-1} + \alpha_3(PPE_t)/A_{t-1} + \varepsilon_{it} \quad \textbf{(3)}$$

TA_{it} = t yılındaki toplam tahakkuklar

$NA_{t:}$ = t yılındaki isteğe bağlı olmayan tahakkuk miktarı

ΔREC_t = t yılındaki net alacaklar ile t-1 yılındaki net alacaklar arasındaki değişimi göstermektedir.

ΔREV_{it} = t yılındaki gelirlerle t-1 yılındaki gelirler arasındaki değişim

PPE_{it} = t yılındaki brüt makine, tesis ve cihazlar

A_{it-1} = t-1 yılındaki toplam varlıklar

Jones modeli olay döneminde hasılat üzerinde kazanç yönetimi için herhangi bir takdir yetkisi kullanılmadığını varsayar (Jones, 1991). Düzeltilmiş Jones modeli dolaylı olarak olay

döneminde kredi satışlarındaki tüm değişikliklerin kazanç yönetiminden kaynaklandığını varsayar. Bu durum nakit satış gelirlerinin muhasebeleştirilmesi üzerinde takdir kullanarak kazançları yönetmektense, kredili satışların tanınması üzerinde takdir kullanarak kazançları yönetmenin daha kolay olduğu gerekçesine dayanmaktadır (Dechow vd. 1995).

2.3. Ekonomik Kriz Kavramı

Kriz, olağan dışı, tehlikeli ve içinden çıkılması zor bir durum olarak tanımlanır ve genellikle belirsizlik, risk ve ciddi olumsuz etkiler barındırır (Tuğay vd., 2014). Ekonomik kriz piyasa mekanizmalarının iyi işlememesi mevcut yapının sürdürülebilirliğini yitirmesi olarak ifade edilebilir. Beklenmeyen durumlarda ortaya çıkan bir durum olan ekonomik kriz işletmelere ve ekonomiye ciddi zararlar verir (Çelik, 2021). Dünya ekonomilerinin çok fazla etkileşim halinde olması sebebiyle herhangi bir yerde yaşanan ekonomik sorun dünya ekonomilerinin büyük bir bölümünü etkilemektedir. Ekonomik kriz bir belirsizlik dönemi olup bütün ekonomik aktivitelerin etkilendiği bu süreçte mevcut yapı işlevselliğini yitirir ve bu durum beraberinde birçok sorun meydana getirir (Keskin, 2004). Kriz dönemlerinde para, sermaye, işgücü, mal ve hizmet piyasaları ihtiyatlı davranmaya itilir ve ekonomik göstergeler sürekli kötüleşir (Işık ve Duman, 2012).

Krize ilişkin göstergeler; reel döviz kuru, ithalat, ihracat ve ticaret hadleri, bütçe açığı, GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla), cari işlemler açığı, toplam borç, reel üretim, hisse senedi fiyatları, yurt içi ve yurt dışı faiz oranı farklılığı, banka mevduatları uluslararası rezervler, kısa vadeli sermaye girişleri, yurt içi kredi genişlemesi olarak sıralanabilir (Ural, 2003).

2.4. Finansal Raporların Önemi ve Ekonomik Kriz İlişkisi

Kriz dönemlerinde bozulan ekonomik yapıdan kaynaklı artan enflasyon, yaşanan talep daralması ile satışların azalması, faiz oranların yüksek olması ile ucuz fon kaynaklarına ulaşılamaması, ulusal parada yaşanan değer kayıpları sebebiyle sermayede yaşanan kayıplar sonucu maliyetlerin artması üretimi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca alacak tahsil kabiliyetinin azalması, birim maliyetlerin artması, borçlanma kabiliyetinin düşük olması ve döviz kuru riskinden kaynaklanan zararların oluşması şirketleri zarara uğratmaktadır (Tuğay vd., 2014).

Şirketler için finansal verinin kaliteli olması büyük önem taşımaktadır (Daştan, 2009). Finansal tabloların amacı mevcut ve potansiyel yatırımcılara, alacaklılara ve diğer taraflara yatırım, kredi ve benzeri kaynak tahsisi kararları alırken faydalı bilgiler sağlamaktır (Barth ve Landsman, 2010). Bu bağlamda finansal verilerin güvenilirliği bu verileri kullanan şirketlerin ve bu verileri kullanarak belirli karar alan yatırımcı, sermayedar, kural koyucu, çalışan ve sendikaların doğru karar alabilmesi için büyük önem arz etmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde kararların doğru alınabilmesi için büyük öneme sahiptir (Tuğay vd., 2014).

Yatırım kararlarının neredeyse tamamını finansal veriler ışığında alan yatırımcılar için finansal verinin kalitesi büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde müdahaleye uğramış olan finansal veriler yatırımcıyı yanıltıp varlıklarını kaybetme riskine maruz bırakabilir (Özkan, 2005). Finansal risklerin belirlenebilmesi ve yatırım yapılacak şirketin doğru tespiti için finansal raporların doğru ve güvenilir bir şekilde hazırlanması önem arz etmektedir. Finansal raporlar bilgi asimetrisini ortadan kaldırır, sermaye sağlayıcılarının şirketlere değerlemesine izin vererek piyasaların verimli bir şekilde işlemesi için gerekli şeffaflığı sağlar ve dış sermaye sağlayıcıların şirketin performansını izlemesine yardımcı olur (Pinnuck, 2012). Finansal veriler yaşanan krizin

etkilerinin doğru belirlenebilmesi ve önlemlerin alınabilmesi için hayati öneme sahiptir. Bu sebepledir ki finansal gösterge olan tabloların müdahaleye uğraması finansal risklerin doğru hesaplanabilmesini engelleyecektir.

Ekonomik kriz dönemlerinde yaşanan olumsuzluklar kararların doğru alınabilmesini etkilemektedir. Alınacak yanlış kararlar yaşanan kayıpların büyük boyutlara ulaşmasına sebep olabilmektedir. Özellikle şirketlerin yayınlamış oldukları finansal verilerin manipüle edilmesi yatırımcılar ve şirketin diğer paydaşlarını ciddi zarara uğratmaktadır. Şirketlerin belirsizlik ve finansal bozulmaların yaşanabileceği kriz dönemlerinde finansal verilere müdahale eğilimlerinin biliniyor olması doğru karar verilebilmesi konusunda aydınlatıcı olacaktır.

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Kazanç yönetimi uygulamalarının tespiti ve ekonomik kriz dönemlerinde şirketlerin kazanç yönetimi eğilimlerini ölçen uluslararası ve Türkiye düzeyinde birçok çalışma yapılmıştır. Bu bölüm ekonomik kriz dönemleri ve kazanç yönetimi ilişkisi üzerine yapılmış olan çalışmalara yer verilecektir.

Chia vd. (2007) Asya finansal kriz döneminde denetçi seçimi ve kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi analiz ettikleri çalışmalarında 383 adet şirket verisi regresyon analizi ile analiz edilmiş ve şirketlerin kriz dönemlerinde gelir azaltıcı kazanç yönetimi eğiliminde bulunduklarını ve denetçi seçiminin kazanç yönetimini kısıtlayıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Habib vd. (2013) çalışmalarında Yeni Zelanda'da finansal sıkıntı yaşayan şirketlerin ekonomik kriz dönemlerinde kazanç yönetimi eğilimlerini değiştirip değiştirmediklerini analiz etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada 1999 – 2011 dönemini için 302 şirkete ait veriler analiz edilmiş ve kazanç yönetiminin test edilmesi için düzeltilmiş Jones modeli kullanılmıştır. Kazanç yönetiminin tespit edilmesi için isteğe bağlı tahakkuklar kullanılmıştır. Araştırma konusu finansal problem yaşayan şirketlerin yaşamayan şirketlere göre finansal kriz döneminde daha fazla gelir azaltıcı kazanç yönetimi uygulamalarında bulundukları sonucuna ulaşılmıştır.

Filip vd. (2013) 2008 – 2009 finansal krizinin kazanç yönetimi davranışı üzerine olan etkisini araştırmayı amaçladıkları çalışmalarında 16 Avrupa Birliği üyesi ülkelerinde bulunan şirket verileri düzeltilmiş Jones modeli ve geliştirilen panel regresyon modeli yardımı ile analiz edilmiştir. Kazançlardaki değişim analiz edilmiş ve sonuç olarak şirketlerin kriz döneminde kazançlarını önemli ölçüde azalttıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Da Silva vd. (2014)'nin çalışmasında 2008 krizi döneminde Brezilya sermaye piyasalarında işlem gören şirketlerin kazanç yönetimi eğilimlerini analiz etmiştir. Araştırmada 1997 – 2009 dönemine ait 3.772 gözlem kullanılmıştır. Kazanç yönetiminin bağımlı değişken, aktif getiri oranı, piyasa değeri, büyüklük, kaldıraç, yabancı doğrudan yatırım ve sektör değişkenlerinin kontrol değişkeni ve ekonomik faktörün kukla değişken olarak seçilen regresyon modeli ile yapılan analiz sonuçları kazanç yönetimi ve ekonomik kriz arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Şirketlerin kriz dönemlerinde isteğe bağlı tahakkuk bildiriminde azalma görülmektedir.

Cimini (2015) Avrupa Birliği ülkelerinde faaliyet gösteren şirketlerin kazanç yönetimi sebebi ile yanlış beyan edilen finansal bilgilerden etkilendiğini ölçmeye çalışmıştır. Bu kapsamda 2006-2016 dönemlerine ait 11.844 gözlem analiz edilmiştir. Anormal tahakkuklar iki aşamalı tahakkuk tahmin yöntemi kullanılarak ülke bazlı olarak ayrı olarak hesaplanmış ve ileri sürülen Avrupa Birliği ülkelerinde 2008 kriz döneminde tahakkuk miktarı ve kazançları azaltıcı yönde

eğilim sergilenmiştir hipotezinin geçerli olduğu test edilmiştir. Kazanç yönetiminin analiz edilmesi için isteğe bağlı tahakkuklar kullanılmış ve şirketlerin kriz döneminde kazançlarını azaltıcı tahakkuk bildiriminde bulundukları ve kazanç yönetimini azalttıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Dimitras vd. (2015) çalışmalarında finansal problem yaşayan ve dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenen Avrupa Birliği şirketlerinin kazanç yönetimi uygulamalarını isteğe bağlı tahakkuklardaki değişimi analiz ederek test etmeyi amaçlamıştır. Sonuç olarak Yunan ve İspanyol şirketlerin resesyon döneminde isteğe bağlı tahakkuk miktarlarında azalma görülmüş ve sonuç olarak şirketlerin kazançlarını azaltma eğilimi gözlemlenmiştir. Portekiz, İrlanda ve İtalyan şirketleri için sonuçlar belirgin değildir.

Flores vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada Brezilya ve ABD sermaye piyasalarında işlem gören şirketlerin kazanç yönetimi uygulamaları için ekonomik krizlerin motivasyon içeren bir faktör olup olmadığını araştırmayı amaçlamışlardır. Bu kapsamda Brezilya ve ABD'de bulunan 7.932 şirket verisi geliştirilen panel regresyon modeli ile analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin tespiti için isteğe bağlı tahakkuklar bağımlı ve makroekonomik krizler kukla değişken olarak kullanılmıştır. Bununla beraber aktif getirisi, piyasa değeri/defter değeri oranı, şirket büyüklüğü, kaldıraç, yabancı direkt yatırımlar, gelir vergisi, kontrol değişkenleri olarak kullanılmıştır. Çalışma sonuçları ekonomik krizin ABD ve Brezilya'da bulunan şirketlerin kazanç yönetimi uygulamalarına başvurması için motive edici olduğunu göstermektedir. Şirketler kriz dönemlerinde kazançlarını arttırıcı kazanç yönetimi uygulamalarında bulunmaktadır.

Kumar vd. (2017) 2008 kriz dönemi, öncesi ve sonrasında Hindistan şirketlerinin kazanç yönetimi eğilimini Jones (1991) modeli ile ölçmeyi amaçladıkları çalışmalarında şirketlerin kriz öncesi dönemde yüksek miktarda kazanç yönetimi gerçekleştirdiklerini ve kriz dönemi ve sonrasında kazanç yönetiminin azaldığını ifade etmişlerdir.

Türegün (2019) 2008 küresel finans kriz döneminde BİST'de faaliyet gösteren şirketlerin 2007-2012 dönemine ait verileri ihtiyari tahakkukların hesaplanması yardımı ile geliştirilen düzeltilmiş Jones modeli ile analiz etmiştir. Kazanç yönetiminin ölçülmesinde kullanılan şirketler pozitif ve negatif isteğe bağlı tahakkuka sahip olan şirketler olarak ikiye ayrılmıştır. İsteğe bağlı tahakkuk sonuçları şirketlerin kriz dönemi ve sonrasında önemli ölçüde yüksek miktarda kazanç yönetimi uygulamasına başvurduğu ve kazançlarını arttırıcı yönde tahakkuk bildiriminde bulundukları sonucuna ulaşmıştır.

Oskouei ve Sureshjani (2021) ekonomik ve finansal kriz dönemlerinden yönetici becerileri ve kazanç yönetimi ilişkisinin analiz edilmesinin amaçlandığı çalışmada 2012-2017 yılları arasında İran'da faaliyet gösteren 457 şirket verisi analiz edilmiş ve kriz dönemlerinde kazanç yönetimi eğilimin arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Ozili (2022) çalışmasında, büyük dört denetçi şirketi tarafından denetlenen Afrika bankalarının küresel mali kriz öncesinde, kriz sırasında ve kriz sonrasında kazanç yönetimi amacıyla kredi kaybı karşılıklarını kullanıp kullanmadığını incelemektedir. 2002 – 2014 yılları arasında 21 Afrika ülkesine ait banka verileri analiz edilmiş ve bu bankaların gelir düzeltme amacıyla kredi kaybı karşılıklarını kullandığı tespit edilmiştir. Özellikle durgunluk dönemlerinde bu teşvikin daha güçlü olduğu belirlenmiştir. Mali kriz öncesi ve kriz sırasında yüksek kazançları düşürmek için gelir düzeltme uygulanırken, kriz sonrası dönemde bu uygulamanın azaldığı görülmüştür. Araştırma, Afrika bankalarının finansal kriz süreçlerindeki kazanç yönetimi

davranışlarını ortaya koyarak, denetim ve muhasebe uygulamalarının kriz dönemlerinde nasıl değiştiğine dair önemli bilgiler sunmaktadır.

Mamatzakis vd. (2023) çalışmalarında Yunanistan'da faaliyet gösteren 100 adet şirketin 2007 ve 2015 yılları arasındaki mali verilerini analiz etmiş ve Yunan şirketlerinin kaldıraç ve likidite riskiyle karşı karşıya kaldıklarında tahakkuklar yoluyla kazançlarını azaltma eğiliminde olduklarını analiz etmişlerdir. Araştırmacılar bunun nedenini, bankalar ve alacaklılar tarafından daha yakından denetlenmeleri ve bu nedenle yöneticilerin kazanç yönetimine başvurma olasılığının daha düşük olmasına bağlamışlardır.

Duong (2023) çalışmalarında, ekonomik durgunlukların uluslararası düzeyde gerçek kazanç yönetimi faaliyetleri üzerindeki etkisini incelemektedir. 1988-2016 yılları arasında 27 ülkeden oluşan bir örneklem kullanılarak, ekonomik durgunluk dönemlerinde gerçek kazanç yönetiminin arttığı ve tahakkuk esaslı kazanç yönetimi ile ikame ilişkisinin güçlendiği tespit edilmiştir. Yöneticiler, artan denetim riskinden kaçınmak için bu dönemlerde daha çok gerçek kazanç yönetimine yönelme eğilimindedir. Özellikle kazanç düşüşlerini ve kayıplarını bildirmekten kaçınma, analist tahminlerini karşılama veya aşma ve mevsimsel hisse senedi tekliflerinin başarısını artırma gibi yüksek kazanç yönetimi teşviklerine sahip şirketler üzerinde bu etkinin daha belirgin olduğu görülmüştür. Ancak bulgular, gerçek kazanç yönetiminin uzun vadede yüksek maliyetler doğurduğunu ve şirketlerin gelecekteki performanslarından ödün verdiklerini göstermektedir.

Kazanç yönetimi ve ekonomik kriz ilişkisini inceleyen çalışmaların bulguları gözden geçirildiğinde farklı sonuçlara ulaşıldığı gözlemlenmektedir. Farklı ülke ekonomileri içinde bulunan şirket verileri kriz dönemleri ve kriz olmayan dönemlerle karşılaştırılarak incelenmiş ve kazanç yönetimi eğilimleri test edilmiştir. Ekonomik kriz dönemlerinde kazanç yönetimi eğiliminin tespitini amaçlayan çalışmaların bir bölümünde şirketler kazanç yönetimini arttırıcı yönde eğilim gösterirken diğer çalışmalarda kazanç yönetimini azaltıcı yönde eğilim gösterdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Türkiye'de Türegün (2019) tarafından yapılan çalışma sonuçlarına göre şirketler kazançlarını arttırıcı yönde eğilimde bulunmuştur. Bu çalışma ile Türkiye örneklemi için, gözlem süresi de arttırılarak, daha fazla bulgu sunulması amaçlanmaktadır. Çalışmanın bulgularının şirket yöneticileri ve yatırımcılar için kriz dönemlerinin kazanç yönetimi bağlamında daha temkinli incelenmesi yönünde bir katkı sağlaması öngörülmektedir.

4. ARAŞTIRMA

Araştırmanın temel amacı, Türkiye örnekleminde şirketlerin ekonomik kriz dönemlerindeki kazanç yönetimi eğilimini ölçmektir. Kazanç yönetimi eğilimi şirketlerin faaliyet gösterdikleri ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlar dolayısı ile farklılık gösterebilmektedir. Kriz dönemleri ekonomik koşullarda önemli farklılıklara sebep olduğu için kazanç yönetimi eğiliminde de değişim gözlenmesi beklenmektedir. İlgili literatüre dayandırılarak belirlenen kriz dönemleri (örneğin; Darıcan, 2013; Kibritçioğlu, 2001) ve bu dönemlerin dışında kalan dönemler için seçilen şirketlerin kazanç yönetim eğilimleri ölçülmüş ve değerlendirilmiştir.

4.1. Örneklem Seçimi

Analizi yapılacak BİST'te İşlem gören imalat sektöründe faaliyet gösteren 242 şirket verileri Refinitiv Eikon veri tabanı aracılığı ile elde edilmiştir. İmalat sektöründe faaliyet gösteren 102 şirket analiz için seçilmiş ve mali verilerine ulaşılamayan şirketler araştırmaya dahil

edilmemiştir. İncelenen ekonomik kriz dönemleri ve ekonomik göstergeler sonucunda imalat sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin ekonomik krizden kaynaklanan olumsuzluklardan diğer sektörlere göre daha fazla etkilendiğinin gözlemlenmesi (Çakmak, 2023) sebebi ile bu sektörde bulunan şirketlerin analize dâhil edilmesi için tercih sebebi olmuştur. Ayrıca girdiler bağlamında dışa bağımlı olan imalat sektörü özellikle döviz krizlerine karşı oldukça duyarlıdır (Büyükmert ve Bilen, 2021).

Ayrıca çalışmanın önemli ayaklarından birisi olan ve çalışmanın zaman aralığını gösteren kriz dönemlerinin tespiti için ilgili literatür araştırılmış ve elde edilen ekonomik göstergelere bağlı kalınarak kriz olarak işaret edilen dönemler analiz dönemleri olarak seçilmiştir. Bu bağlamda *"Ekonomik kriz olarak nitelendirilen ekonomik türbülanslarda bir yılda üst üste iki çeyrek dönemde devam eden ve bu iki dönem içerisinde (Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla) üretimde bir gerileme yaşanır ve böylece ekonomi küçülür" (*Alpago, 2018*).* Bu ifadeden yola çıkılarak ekonomik göstergeler incelenmiştir. Kriz dönemi seçimi yapılırken GSYİH'de yaşanan değişim, büyüme oranı, TÜFE (Tüketici Fiyat Endeksi), işsizlik ve dış ticaret rakamları temel alınmıştır. Araştırmada 2008 finansal krizi ve 2018 yılında başlayıp etkileri devam eden kriz dönemleri ele alınmıştır. 2008 yılında ABD'de başlayan ipotek kredilerinden kaynaklanan krizden tüm dünya ülkeleri etkilenmiştir. Krizin etkisi ile diğer gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye'de de sermaye hareketlerinde ve büyüme oranlarında azalmalar ile yaşanmıştır (Kendirli ve Şenol, 2022). Emin (2017) bu krizle ilgili olarak işsizlik oranlarına ve enflasyona işaret etmektedir. Nitekim bu dönemde işsizlik oranı 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla %10,29'dan %10,97'ye çıkmıştır ve takip eden yıl (2009) %14,03 olarak gerçekleşmiştir. Türk lirasının değer kaybı ve sebep olduğu yüksek enflasyon, artan borç ve temerrüt oranlarıyla tanımlanan diğer kriz dönemi başlangıcı olarak 2018 yılı gösterilebilir (Kendirli ve Şenol, 2022). Bu dönemin başlangıcında, 2017 yılında %11,92 olan enflasyon 2018 yılında %20,30'a çıkmıştır. Bu göstergeler ışığında araştırmada dönemler beşer yıllık veri içermekte olup kriz dönemleri olarak 2008 – 2012 ve 2018 – 2022 dönemleri ve kriz olmayan dönemler 2003 – 2007 ve 2013 – 2017 olarak belirlenmiştir (bkz. Ek 1, Ek 2, Ek 3, Ek 4).

Tablo 1: Analizi Yapılan Şirketlerin Sektörlere Göre Dağılımı

Sektör	Frekans	Yüzde
Ana Metal Sanayi	11	10,78
Gıda, İçecek ve Tütün	17	16,67
Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri	7	6,87
Kimya İlaç, Lastik ve Plastik Ürünleri	18	17,64
Metal Eşya, Makine, Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım	21	20,59
Orman Ürünleri ve Mobilya	2	1,96
Taş ve Toprağa Dayalı İmalat	13	12,75
Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	12	11,76
Diğer İmalat	1	0,98
Toplam	**102**	**100**

Tablo 1'de verilen bilgilere göre analiz edilen 102 adet imalat sektörü şirketinin %10,78'i Ana Metal Sanayi ve %16,67'si Gıda, İçecek ve Tütün sektöründe faaliyet göstermektedir. Diğer şirketlerin %6,87'si Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri, %17,64'ü Kimya İlaç, Lastik ve Plastik Ürünleri,

%20,59'u Metal Eşya, Makine, Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Ayrıca %1,96'sı Orman Ürünleri ve Mobilya, %12,75'i Taş ve Toprağa Dayalı İmalat, %11,76'sı Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri, %0,98'i Diğer İmalat BİST imalat alt sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

4.2. Veri Analizi

Çalışma kapsamında Türkiye'yi etkileyen 2008 ve 2018 kriz dönemlerinde şirketlerin kazanç yönetimi eğilimleri Jones ve Düzeltilmiş Jones modelleri ile analiz edilmiş ve şirketlerin kazanç yönetimi eğilimleri sınanmıştır. Çalışmanın hipotezi şöyledir:

H_0: Ekonomik kriz dönemlerinde şirketlerin kazanç yönetimi eğilimi artmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde analizde kullanılacak modellere ve modellerde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Kullanılan hipotez testleri ile ilgili bilgiler verilmiş ve test dönemi olarak belirlenen dönemlere ait medyan, ortalama ve standart sapma değerleri sunulmuştur.

Daha sonra veri analizinin birinci aşamasında yapılması planlanan panel veri analizinde kullanılacak olan değişkenler hesaplanmıştır. İkinci aşamada analizde kullanılan değişkenlerin birim ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı Wilcoxon ve Friedman testleri ile sınanmıştır.

Parametrik olmayan bir test olan Wilcoxon testi birbiri ile ilişkili iki değişkene ait gözlemlenen değerler arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için kullanılır. Wilcoxon testi analizi yapılan değişkenlere ait değerlerin normal dağılım sergilemediği durumlarda kullanılır (Gürbüz ve Şahin, 2018).

H_0 = Karşılaştırılmak istenen değişkenlerin değerleri arasında fark yoktur.
H_1 = Karşılaştırılmak istenen değişkenlerin değerleri arasında fark vardır.

Bağımlı gruplar arasında normallik varsayımlarının sağlanamadığı durumlarda ortalama karşılaştırılması yapmak için parametrik olmayan Friedman testi kullanılır. Friedman testi değişkenlere ait değerlerin analizi hedeflenen dönemler arasında farklılık olup olmadığını analiz etmek için kullanılır (Gürbüz ve Şahin, 2018).

H_0 = Karşılaştırılmak istenen dönemlere ait ortalamalar arasında fark yoktur.
H_1 = Karşılaştırılmak istenen dönemlere ait ortalamalardan en az bir tanesi diğerinden farklıdır.

Analiz edilmek için seçilen yıllar içerisinden 4 farklı dönem ayrı ayrı incelenmiştir. Veri seti hem zaman serisi hem de kesit veri içerdiği için panel veri analizinin kullanılması uygun görülmüştür. Yatay kesit değişkenleri ifade edilirken yatay kesit için "*i*" zaman serileri için "*t*" indisi kullanılmıştır.

Y_{it} : i =1……..…..N t= 1,……T
X_{it} = i =1,……..N t= 1,……T

Analizi yapılan örneklem 102 adet şirket verisi içermektedir. Şirketlerin dönemler boyunca elde edilen verilerinde eksik olmadığı için her bir dönem için 408 şirket-yıl gözlemi elde edilmiştir ve dengeli bir panel veri kümeleri oluşturulabilmiştir. Modelin doğru tahmin edilebilmesi için yatay kesit bağımlığının test edilmesi gerekmektedir. Yatay kesit bağımlığının test edilmesi için Pesaran CD testi kullanılmıştır. Test sabit ve tesadüfi etkili modellerde N>T olduğu durumda kullanılabilmektedir (N=102, T=5) (Güriş vd., 2018).

Pesaran CD testinin aşağıda verilen hipotezler ile yapılır:

H_0: Yatay kesit bağımsızdır.
H_1: Yatay kesit bağımsız değildir.

Dinamik panel veri modellerini tahmin ederken uygun yöntemin seçilebilmesi için hata terimleri arasında otokorelasyon olup olmadığı ve dışsallık probleminin test edilmesi için homojenlik testi kullanılarak yapılmıştır. Homojen panel veri varsayımına göre parametrelerin birime ve zamana göre sabit olduğu varsayılmaktadır. Kullanılan değişkenlere ait eğim katsayılarının test edilmesi için Pesaran ve Yamagata (2008) testi kullanılmıştır (Güriş vd., 2018).

H_0: Tüm eğim katsayıları eş yatay kesit birimine sahiptir.
H_1: Tüm eğim katsayıları eş yatay kesit birimine sahip değildir (heterojendir).

Modelin klasik ya da havuzlanmış (pooled) en küçük kareler yöntemi ile yapılacağı Hausman, Breuch-Pagan ve F testi ile test edilmiştir. Analiz sonucunda klasik en küçük kareler yöntemi yapılmasına karar verilmiştir (bkz. Ek 5).

4.3. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmanın bu bölümünde kazanç yönetiminin tespiti için kullanılan modeller olan Jones ve Düzeltilmiş Jones modellerinde kullanılan değişkenlere ait istatistiki bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca analiz edilen dönemlerin birim ortalamaları arasından anlamlı bir farkın olup olmadığı Wilcoxon ve Friedman testleri ile incelenmiştir.

Kazanç yönetiminin analiz edildiği modellerde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 2'de sunulmuştur. ΔTA değişkenine ait analiz edilen dönemlerin ortalamaları arasında %5 anlamlılık düzeyinde önemli farklılıklar bulunmaktadır (X^2=514,2262, p<0,05). Wilcoxon testi soncunda karşılaştırılan dönemler olan kriz öncesi dönem 2003-2007 ve kriz dönemi olan 2008 – 2012 dönem ortalamaları arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli fark bulunmaktadır (Z=2,188, p<0,05). 2013 – 2017 ve 2018 – 2022 dönemlerinin ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır (Z=-5,944, p<0,05). TA analizi hedeflenen 2008 kriz döneminde azalma eğilimi gösterirken 2018 kriz döneminde artış göstermiştir.

ΔREV (Gelir) değişkeni için analiz edilen dönemlerin birim ortalamaları arasında %5 anlamlılık düzeyinde önemli fark bulunmaktadır (X^2=505,3849, p<0,05). Birbirini takip eden dönemler arasında yapılan ve dönem ortalamaları arasında fark olup olmadığını test eden Wilcoxon analizi sonucunda kriz öncesi 2003 – 2007 ve kriz dönemi 2008 – 2012 dönemleri arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır (Z=1,541, p>0,05). Birbirini takip eden dönemler olan kriz öncesi 2013 – 2017 ve kriz 2018 – 2022

dönemlerinin birim ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli fark bulunmaktadır (Z=-12.049, p<0,05). Kriz dönemi olan 2008-2012 döneminde gelir azaltıcı eğilimler bulunurken, 2018-2022 kriz döneminde gelirlerin arttığı gözlemlenmektedir.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Test Sonuçları

Değişken	İstatistik	Kriz Öncesi (2003 – 2007)	Kriz Dönemi (2008 – 2012)	Kriz Öncesi (2013 – 2017)	Kriz Dönemi (2018 – 2022)
ΔTA	x̄	0,021	0,002	-0,003	0,072
	Std.dev.	0,144	0,134	0,123	0,217
	Med.	0,008	-0,002	-0,006	0,019
	Wilcoxon		Z=2,188 Prob>z= 0,029**		Z=-5,944 Prob>z= 0,000**
	Friedman		X^2=514,226		p=0,0064**
ΔREV	x̄	0,136	0,010	0,139	0,746
	Std. dev.	0,277	0,347	0,204	0,507
	Med.	0,103	0,072	0,111	0,314
	Wilcoxon		Z=1,541 Prob>z= 0,123		Z=-12,49 Prob>z= 0,000**
	Friedman		X^2=505,385		p=0,0006**
ΔREC	x̄	0,034	0,032	0,041	0,113
	Std. dev.	0,102	0,101	0,123	0,214
	Med.	0,026	0,025	0,028	0,070
	Wilcoxon		Z=0,900 Prob>z= 0,368		Z=-8,403 Prob>z= 0,000**
	Friedman		X^2=569,096		p=0,0000**
ΔCFO	x̄	0,045	0,009	-0,006	0,016
	Std.dev.	0,137	0,182	0,441	0,232
	Med.	0,014	0,003	0,012	0,014
	Wilcoxon		Z=4,201 Prob>z= 0,000**		Z=-0,159 Prob>z= 0,874
	Friedman		X^2=563,304		p=0,0000**
ΔNI	x̄	0,017	0,020	0,001	0,080
	Std. dev.	0,131	0,139	0,368	0,183
	Med.	0,014	0,015	0,014	0,048
	Wilcoxon		Z=0,110 Prob>z= 0,922		Z =-6,310 Prob>z= 0,000**
	Friedman		X^2=409,123		p=0,4610
ΔPPE	x̄	0,028	0,017	0,045	0,229
	Std. dev.	0,296	0,313	0,314	0,735
	Med.	0,034	0,021	0,035	0,095
	Wilcoxon		Z=2,481 Prob>z= 0,013**		Z=-8,725 Prob>z= 0,000**
	Friedman		X^2=538,897		p=0,0000**

Not: **(0,05) anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder. $\bar{x}$: ortalama, *Std. dev.:* standart sapma, *Z: Z* test istatistiği, X^2: Ki-kare test istatistiği, p: anlamlılık değerini ifade etmektedir.

ΔREC (Alacaklar) değişkeni için analizi yapılan dönemlerin birim ortalamaları arasında %5 anlamlılık düzeyinde önemli bir fark olduğu sonucuna Friedman testi ile ulaşılmıştır (X^2=569,0964, p<0,05). Birbirini takip eden dönemler olan 2003 – 2007 ve 2008 – 2012 dönemlerinin birim ortalamaları arasında önemli bir farkın olup olmadığı Wilcoxon testi ile sınanmıştır. İki dönem arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır (Z=0,900, p>0,05). 2013 – 2017 ve 2018 – 2022 dönemleri arasında ise istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmaktadır (Z=-8,403, p<0,05). Tahakkukları arttırıcı yönde eğilim gözlemlenmiştir.

ΔCFO (Operasyonlardan Kaynaklanan Nakit Akışları) değişkeni analiz edilen dönemlerin birim ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmaktadır (X^2=563,3039, p<0,05). Wilcoxon testi sonucunda ise ardışık dönemler olan 2003 – 2007 ve 2008 – 2012

arasında %5 anlamlılık düzeyinde önemli bir fark bulunmakta ($Z = 4,201$, $p < 0,05$) ve 2013-2017 ve 2018-2022 önemli bir fark bulunmamaktadır ($Z = -0,159$, $p > 0,05$). 2013- 2017 döneminde tahakkukları azaltıcı bildirimde bulunulmuş diğer dönemlerde ise bildirilen tahakkuklar artmıştır.

ΔNI (Net Gelir) değişkeni için analiz edilen dönemlerin birim ortalamaları arasında önemli bir fark bulunmamaktadır ($X=409,1275$, $p> 0,05$). Ayrıca ardışık dönemler arası birim ortalamaları farkının olup olmadığının analizi için yapılan Wilcoxon testi sonucunda ise 2003 – 2007 ve 2008 – 2012 arasında %5 anlamlılık düzeyinde önemli bir fark bulunmamaktadır ($Z=0,110$, $p>0,05$). 2013 – 2017 ve 2018 – 2022 önemli bir fark bulunmaktadır ($Z=-6,310$, $p<0,05$). Toplam tahakkuk bildiriminde artış gözlemlenmiştir.

ΔPPE (Makine, tesis ve ekipman) değişkeni birim ortalamaları arasında %5 anlamlılık düzeyinde önemli bir fark bulunmaktadır ($X^2=538,8968$, $p<0,05$). Wilcoxon testi sonucunda ise 2003– 2007 ve 2008 – 2012 arasında %5 anlamlılık düzeyinde önemli bir fark bulunmaktadır ($Z= 2,481$, $p<0,05$). 2013– 2017 ve 2018– 2022 önemli bir fark bulunmaktadır ($Z=-8,725$, $p<0,05$). Tahakkukları arttırıcı yönde eğilim gözlemlenmiştir.

4.4. Bulgular

Bu kısımda araştırmada analizi hedeflenen dönemlerde kazanç yönetimi eğiliminin test edilmesi için kullanılan Jones ve Düzeltilmiş Jones modellerinin analiz sonuçlarına yer verilmektedir.

4.4.1. Jones Modeli

Modelde kullanılan denklem 2003 – 2007, 2008 – 2012, 2013 – 2017 ve 2018 – 2022 tahmin dönemlerinde elde edilen veri kullanılarak panel regresyon analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tahmin edilen dönem panel regresyon analizi istatistiksel sonuçları incelendiğinde, Pesaran ve Yamagata (2008) testi homojen panel veri modelleri varsayımına göre parametrelerin birime ve zamana göre sabit olduğu varsayıldığından sabit etkili (fixed) en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 3'te verilen tahmin dönemlerini içeren katsayılar incelendiğinde $\Delta REV_{it}/A_{it-1}$ 2003 – 2007 kriz öncesi dönem pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($\beta_1=0,1205462$, $p=0,000$). PPE_{it}/A_{it-1} katsayısının da pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlemlenmektedir ($\beta_2=0,0145848$, $p=0,001$). Tahmin edilen kriz dönemi olan 2008 – 2012 döneminde $\Delta REV_{it}/A_{it-1}$ ($\beta_1=0,1633026$, $p=0,000$) katsayısı pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. PPE_{it}/A_{it-1} katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($\beta_2 =-0,0116693$, $p=0,038$).

Kriz öncesi dönem olarak tanımlanan 2013 – 2017 dönemleri katsayıları analiz edildiğinde $\Delta REV_{it}/A_{it-1}$ istatistiksel olarak anlamlı ve pozitiftir ($\beta_1= 0,0630914$, $p= 0,023$). PPE_{it}/A_{it-1} katsayısı istatistiksel olarak anlamsız ve negatif olarak gözlemlenmiştir ($\beta_2=-0,0106086$, $p= 0,214$). 2018 – 2022 döneminde ise katsayı istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olarak gözlenmiştir $\Delta REV_{it}/A_{it-1}$ ($\beta_1=0,151977$, $p=0,000$). PPE_{it}/A_{it}-katsayısı istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir ($\beta_2=-0,0597844$, $p=0,000$).

Tablo 3: Jones Modeli Panel Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	İstatistik	Kriz Öncesi 2003 – 2007	Kriz Dönemi 2008 – 2012	Kriz Öncesi 2013 – 2017	Kriz Dönemi 2018 – 2022
A	Coef.	-689577,1	-37280,09	77444,08	1735643
	Std. dev.	315770,3	340851,4	408803,7	684070,2
	t	-2,180	-0,110	0,190	2,540
	p>t	0,030**	0,913	0,850	0,012**
$\Delta REV_{it}/A_{it-1}$	β_1	0,121	0,163	0,063	0,152
	Std. dev.	0,024	0,017	0,028	0,016
	t	5,020	9,420	2,280	9,240
	p>t	0,000**	0,000**	0,023**	0,000**
PPE_{it}/A_{it-1}	β_2	0,015	-0,012	-0,011	-0,060
	Std. dev.	0,005	0,006	0,009	0,014
	t	3,200	-2,080	-1,250	-4,360
	p>t	0,001**	0,038**	0,214	0,000**
		F(3,405)=15,24 (0,000)** R^2=0,102	*F*(3,405)=29,58 (0,000)** R^2=0,180	*F*(3,405)=1,84 (0,139) R^2=0,014	*F*(3,405)=35,12 (0,000)** R^2= 0,206
Peseran ve Yamagato		*d*= 0,111 *p* =0,911	*d*= 0,199 *p* =0,843	*d*= 0,394 *p* =0,694	*d*= 1,243 *p* =0,214
Gözlem Sayısı		*N*=408 T=5	*N*=408 *T*=5	N=408 *T*=5	*N*=408 *T*=5

Not: ** (0,05) anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Peseran ve Yamagato (2008) test istatistiği H_0: Tüm eğim katsayıları eş yatay kesit birimine sahiptir. *p*>0,05 reddedilememiştir. F testi parantez içleri serbestlik derecelerini belirtmektedir.

Tablo 4'te verilen Friedman testi sonuçlarına göre DA için karşılaştırılan dönemlerin birim ortalamaları arasında % 5 anlamlılık düzeyinden önemli farklılıklar bulunmaktadır (X^2=536,4687, *p*=0,000). Birbirini takip eden dönemlerin ortalamaları arasından fark olup olmadığı Wilcoxon testi ile analiz edildiğinde ise 2003 – 2007 ve 2008 – 2012 dönemlerine ait birim ortalamalar arasında önemli bir fark bulunmadığı gözlemlenmiştir (*Z*=-0,558, Prob > |*z*|=0,5768).

Tablo 4: Analiz Edilen Dönemlere Ait DA Birim Ortalamalarının Farkının Analizi, Wilcoxon ve Friedman Test İstatistiği Sonuçları

Değişken	İstatistik	Kriz Öncesi 2003 – 2007	Kriz Dönemi 2008 – 2012	Kriz Öncesi 2013 – 2017	Kriz Dönemi 2018 – 2022
DA	$\bar{X}$	-0,005	-0,002	-0,005	0,031
	Std. dev.	0,138	0,121	0,122	0,201
	med.	-0,013	-0,004	-0,005	0,012
	t testi	-0,773	-0,326	-0,852	3,112
	Wilcoxon	z = -0,558 Prob > |z| = 0,577		*z* = -3.768 Prob> |z| = 0,000**	
	Friedman	X^2=536,469	*p* = 0,000**		

Not: ** (0,05) anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder. $\bar{x}$: ortalama, *Std. dev.*: standart sapma, *Z: Z* test istatistiği, X^2: Ki-kare test istatistiği, *p*: anlamlılık değerini ifade etmektedir.

2013 – 2017 ve 2018 – 2022 dönemlerine ait birim ortalamaları arasında ise önemli farklılıklar bulunmaktadır (*Z*=-3,768, Prob > |*z*|=0,000). 2003 – 2007 dönemi için t testi sonucu -

0,7734, 2008 – 2012 dönemi için -0,3261 ve 2013 – 2017 dönemi için -0,8521 gelir azaltıcı isteğe bağlı tahakkuk eğilimi gözlemlenmiştir. 2018 – 2022 dönemi için t testi sonucu 3,1121 olup kazanç arttırıcı eğilim gözlemlenmiştir.

4.4.2. Düzeltilmiş Jones Modeli

Bu kısımda düzeltilmiş Jones modeline göre ölçülen kazanç yönetimi eğilimlerine ait modellerin bulgularına yer verilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Düzeltilmiş Jones Modeli Panel Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	İstatistik	Kriz Öncesi 2003 – 2007	Kriz Dönemi 2008 – 2012	Kriz Öncesi 2013 – 2017	Kriz Dönemi 2018 – 2022
A	*Coef.*	-543216,6	-11775,19	218390,2	1744184
	Std. dev.	319218,9	359059,9	409112,6	696986,6
	t	-1,700	-0,030	0,530	2,500
	p>t	0,090	0,974	0,594	0,013
$(\Delta REV_t - \Delta REC_t)/ A_{t-1}$	β_1	0,086	0,137	-0,004	0,161
	Std. dev.	0,027	0,022	0,028	0,020
	t	3,160	6,340	-0,150	8,220
	p>t	0,002**	0,000**	0,883	0,000**
PPE_{it}/A_{it-1}	β_2	0,017	-0,006	-0,002	-0,040
	Std. dev.	0,005	0,006	0,008	0,013
	t	3,690	-1,060	-0,290	-3,040
	p>t	0,000**	0,288	0,769	0,002**
		F(3, 405) = 9,92	*F*(3, 405) = 13,44	*F(*3, 405) = 0,11	*F*(3, 405) = 28,90
		R^2=0.069	R^2=0,091	R^2= 0,001	R^2= 0,176
Peseran ve Yamagato		*d*:0,060 *p*=0,952	*d*:0,267 *p*=0,790	*d:*0,534 *p*=0,593	*d:*1,005 *p*=0,315
Gözlem Sayısı		*N*=408 *T*=5	*N*=408 *T*=5	*N*=408 *T*=5	*N*=408 *T*=5

Not: ** (0,05) anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Peseran ve Yamagato (2008) test istatistiği H_0: Tüm eğim katsayıları eş yatay kesit birimine sahiptir. *p*>0,05 reddedilememiştir. *F* testi parantez içleri serbestlik derecelerini belirlemektedir.

$(\Delta REV_t - \Delta REC_t)/ A_{t-1}$2003 – 2007 kriz öncesi dönem pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır (β_1=0,0864443, *p*=0,002*). PPE_{it}/A_{it-1}* katsayısı da pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olarak gözlemlenmektedir (β_2=0,0169859, *p*=0,000). Tahmin edilen kriz dönemi olan 2008-2012 döneminde $(\Delta REV_t - \Delta REC_t)/ A_{t-1}$ (β_1=0,1373939, *p*=0,000) katsayısı pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. PPE_{it}/A_{it-1} katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamsızdır (β_2=*-0,*0062106, *p*= 0,288).

Kriz Öncesi dönem olarak tanımlanan 2013 – 2017 dönemleri katsayıları analiz edildiğinde $(\Delta REV_t - \Delta REC_t)/ A_{t-1}$ istatistiksel olarak anlamsız ve negatiftir (β_1=-0,004196, *p*=0,883). PPE_{it}/A_{it-1} katsayısı istatistiksel olarak anlamsız ve negatif olarak gözlemlenmiştir (β_2=-0,0024142, *p*=0,769). 2018 – 2022 döneminde ise katsayı istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olarak gözlenmiştir ($\Delta REV_t - \Delta REC_t)/ A_{t-1}$ (β_1=0,160999, *p*=0,000). PPE_{it}/A_{it-1} katsayısı istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir (β_2=-0,039503, *p*=0,000).

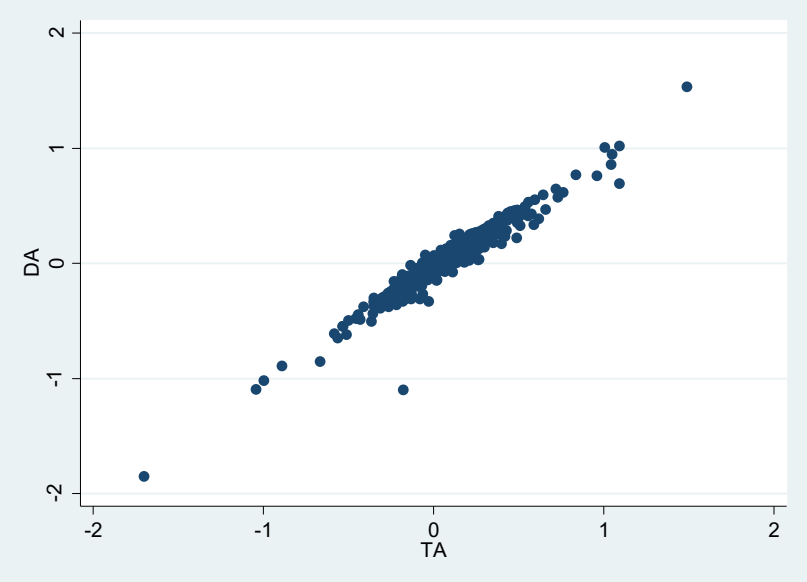
Tablo 6: Analiz Edilen Dönemlere Ait DA Birim Ortalamalarının Farkının Analizi, Wilcoxon ve Friedman Test İstatistiği Sonuçları

Değişken	İstatistik	Kriz Öncesi 2003 – 2007	Kriz Dönemi 2008 – 2012	Kriz Öncesi 2013 –2017	Kriz Dönemi 2018 – 2022
DA	$\bar{X}$	-0,003	-0,001	-0,002	0,030
	$std.dev.$	0,141	0,128	0,122	0,205
	med	-0,012	-0,005	-0,004	0,004
	t testi	-0,456	-0,133	-0,985	2,956
	Wilcoxon	z = -0,457 Prob > |z| = 0,647		z = -3,281 Prob > |z| = 0,001**	
	Friedman	528,300	P= 0,000**		

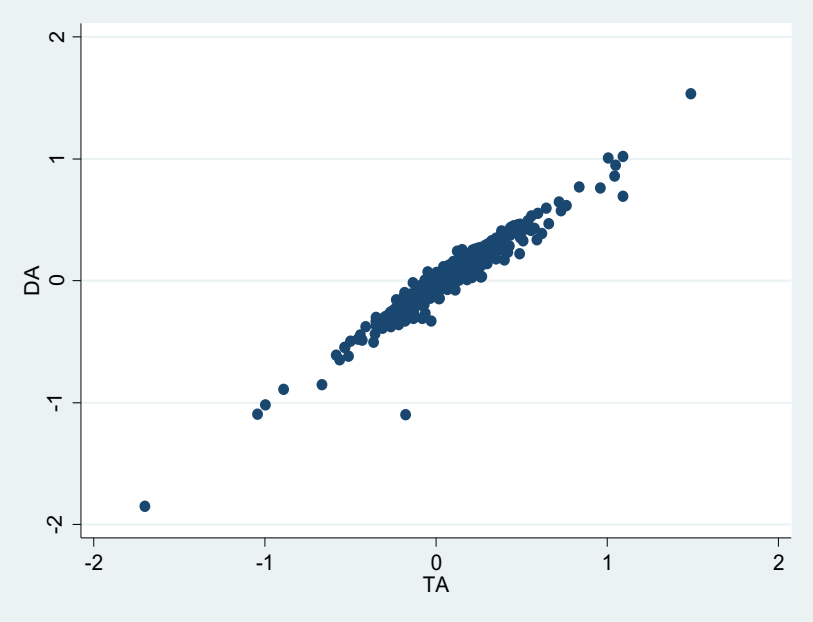
Not: **(0,05) anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder. $\bar{x}$: ortalama, *std.dev.*: standart sapma, Z= Z test istatistiği, X^2= Ki-kare test istatistiği, p: anlamlılık değerini ifade etmektedir.

Tablo 6'da verilen DA için karşılaştırılan dönemlerin birim ortalamaları arasında %5 anlamlılık düzeyinden önemli farklılıklar bulunmaktadır (X^2=528,2997, p=0,0000). Birbirini takip eden dönemlere ait birim ortalamaları arasında önemli bir farkın olup olmadığı Wilcoxon testi ile analiz edildiğinde ise 2003 – 2007 ve 2008 – 2012 dönemlerine ait birim ortalamalar arasında önemli bir fark bulunmadığı gözlemlenmiştir (Z=-0,457, Prob > |z| =0,6474). 2013 – 2017 ve 2018 – 2022 dönemlerine ait birim ortalamaları arasında ise önemli farklılıklar bulunmaktadır (Z=-3,281, Prob > |z| =0,0010). 2003 – 2007 döneminde t testi sonucu -0,4564 olup gelir azaltıcı isteğe bağlı tahakkuk bildiriminde bulunulmuştur. 2008 – 2012 dönemlerinde ise gelir azaltıcı isteğe bağlı tahakkuk bildiriminde azalma olsa da t istatistiği -0,1325 olarak gözlemlenmiştir. 2013 – 2017 döneminde gelir azaltıcı isteğe bağlı tahakkuk gözlemlenmiş t testi -0,9845 olarak test edilmiştir. 2018 – 2022 döneminde ise gelir arttırıcı isteğe bağlı tahakkuk miktarında önemli artış meydana gelmiş t testi 2,9560 olarak gözlemlenmiştir.

Şekil 1: Jones Modeli DA ve TA Saçılım Grafiği

Şekil 2: Düzeltilmiş Jones Modeli DA ve TA Saçılım Grafiği

2003 – 2022 dönemleri arası tahmin edilen dönemlerde gözlemlenen DA ve TA değerlerinin oldukça yakın ve artış eğilimi içinde oldukları gözlemlenmektedir (Şekil 1 ve Şekil 2).

5. SONUÇ

Finansal veriler şirketlerin faaliyet sonuçlarının mali olarak analiz edilmesi ve şirketin performansının değerlendirilebilmesi için olmazsa olmaz enstrümanlardır. Şirketin geçmiş performansının doğru analiz edilebilmesi ve doğru yatırım kararları alınması raporlanan verilerin doğru, şeffaf ve güvenilir olmasına bağlıdır. Raporlanan finansal veriler şirket hissedarları, yöneticileri ve çalışanları için önem taşımakta aynı zamanda şirketlere sermaye piyasaları aracılığı ile yatırım yapan paydaşlardan olan yatırımcıların karar vermeleri için de önem arz etmektedir. Finansal verilerin önemi bahsi geçen paydaşlar dışında bulunan piyasayı düzenleyen ve gelir elde eden (vergi vb.) kurumlar ve şirket ile herhangi bir sözleşme ilişkisi kuran fon sağlayıcı veya mal ve hizmet sağlayan tedarikçiler için de ayrı bir öneme sahiptir.

Raporlanan verilerin müdahaleye uğraması şirket ve paydaşlarının yanlış kararlar almasına ve zarar görmelerine ve hatta içinde bulunulan piyasa ve ekonomik yapının olumsuz yönde etkilenmesine sebep olabilmektedir. Geçmiş dönemde, başta ABD olmak üzere, dünyada yaşanan muhasebe skandalları bu durumu açıklar niteliktedir.

Şirketlerin finansal verilere müdahalede bulunmasının ana amacı yapının sürdürülebilir olduğunu göstermektedir. Bununla amaçlanan paydaşlara şirketin riskli olmadığını ve yatırım yapılabilir olduğunu göstermek ve hedeflere ulaşmak için minimum maliyetle fon kaynaklarına ulaşımı sağlayabilmektir. Bunun dışında yöneticilerin performanslarını iyi göstermek ya da içinde bulunan ekonominin getirmiş olduğu düzenlemelerden kaçınmak veya fayda sağlamak gibi amaçları da bulunabilir. Bütün bu amaçlar doğrultusunda şirket verilerinin muhasebe politika ve

standartları çerçevesinde uygulanması kazanç yönetimini ortaya çıkarmaktadır. Kazanç yönetimi haricinde yapılan müdahaleler genellikle muhasebe hilesi konusunu doğurmaktadır.

Şirketin gelir ve giderleri her ne kadar GKGMİ kapsamında kayıt altına alınmış olsa da müdahaleye uğrayan finansal faaliyetlerin sonucu oluşan raporlar kazanç yönetimine konu olmuşsa taraf olanların doğru karar alabilmesini engellemektedir. Raporlanan finansal verinin değişikliğe uğraması veya raporlama zamanına müdahale edilmesi GKGMİ kapsamında olsa bile tarafları ciddi zararlara uğratabilmektedir.

Özellikle şirketlerin faaliyetleri sonucu şekillenen ekonomilerin analiz edilebilmesi finansal verilerin sağlıklı olması ile doğrudan ilişkilidir. Örneğin 2008 yılında yaşanan ve etkileri birçok ülkede hissedilen krizin tetikleyicisi olan Lehman Brothers'ın yüksek kar raporlaması ve ardından iflasını açıklaması finansal verilere müdahalenin önemli bir sorun olduğuna işaret etmektedir.

Şirketlerin amaçlarına ulaşabilmek, yöneticilerin performans kriterlerini yerine getirebildiğini göstermek veya diğer ilişki içinde bulunulan paydaşlar ile ilişkileri düzenleyebilmek için kazanç yönetimi eğiliminde bulunabilmektedirler. Bütün bunların yanında kazanç yönetimi eğilimi içinde bulunulan ekonominin durumuna göre de şekillenmektedir. Özellikle ekonomik darboğaz dönemlerinde kazançların hangi yönde manipüle edildiği ile ilgili birçok çalışma yapılarak konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan çalışmalar ekonomik kriz dönemlerinde şirketlerin kazanç yönetimini arttırdığı mı azalttığı mı konusunda farklı bulgular ortaya koymuşlardır. Bu çalışmanın amacı da Türkiye'de faaliyet gösteren şirketlerin ekonomik gerileme dönemlerinde kazanç yönetimine yönelme eğiliminde olup olmadıklarını tespit etmektir. Çalışmada kazanç yönetimi eğiliminin tespit edilmesi için tahakkukların hesaplanmasını temel alan çalışmalardan olan Jones ve Düzeltilmiş Jones modelleri kullanılmıştır. Söz konusu çalışmalar tahakkukların bileşenlerini isteğe bağlı ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar olarak tanımlamaktadır. İsteğe bağlı olmayan tahakkuklar şirketin normal faaliyet sonucu meydana gelirken isteğe bağlı tahakkuklar ise yöneticilerin kazançları yönetmek için muhasebe standartlarının yaratmış olduğu esneklikten yararlanarak muhasebe verilerini istekleri doğrultusunda değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Kazanç yönetimi eğiliminin analiz edilmesi için isteğe bağlı tahakkukların hesaplanması ve analizi modeller kapsamında gerçekleştirilmiş ve dönemler arasında karşılaştırma yapılmıştır.

Çalışmada ekonomik veri ve göstergeler ile kriz dönemleri ve kriz olmayan dönemler belirlenmiştir. Kriz dönemleri olarak 2008 – 2012 ve 2018 – 2022 ve kriz olmayan dönemler ise 2003 – 2007 ve 2013 – 2017 dönemleri olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında BIST imalat sektöründe faaliyet gösteren 102 şirketin verileri panel OLS yöntemi ile analiz edilmiştir.

Kriz olan dönemler ve olmayan dönemler arasında istatistiki olarak anlamlı farklar (%5 düzeyinde) olduğu sonucuna varılmıştır. Kriz olmayan dönem olan 2003 – 2007 ve 2008 – 2012 dönemleri karşılaştırıldığında her iki dönemde kazanç yönetiminin belirlenmesi için kriter olarak alınan isteğe bağlı tahakkuk miktarları artış gösterse de ekonomik kriz dönemlerinde şirketlerin kazanç yönetimi eğilimlerini arttırdıkları hipotezi desteklenmemiştir. Diğer karşılaştırılması yapılan 2013 – 2017 ve 2018 – 2022 dönemleri arasında istatistiki olarak anlamlı farklılıklar olduğu gözlemlenmiş ve şirketlerin kriz dönemi olan 2018 – 2022 döneminde isteğe bağlı tahakkuk miktarlarında ciddi artışlar gözlemlenmiş ve ekonomik kriz dönemlerinde şirketlerin kazanç yönetimi eğilimlerini arttırdıkları hipotezi desteklenmiştir. Bu bulgular ekonomik kriz dönemlerinde şirketlerin kazanç yönetimi eğilimlerinin arttığı yönünde kanıt sunmaktadır. Bu

durum konu ile ilgili daha önce yapılmış ve benzer sonuçlar bulan Chia vd. (2007), Duong (2003), Flores vd. (2016) ve Oskouei ve Sureshjani (2021) çalışmalarını desteklemektedir. Çalışma, Türkiye örneklemi üzerinde bulgu sağlayan bir diğer çalışma olan Türegün (2019)'ün çalışmasından gözlem süresinin arttırılması ve ölçüm yöntemleri yönleriyle ayrışmaktadır ve bulguları Türegün (2019)'ün sonuçlarını da destekler niteliktedir.

Çalışmanın sonuçları göstermektedir ki ekonomik kriz dönemlerinde şirketlerin kazanç yönetimi eğilimi artabilmektedir. Dolayısıyla bu dönemlerde şirketlerin finansal raporları incelenirken bu ihtimal göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca kriz yaşanan dönemlerde şirketlerin kazançlarını manipüle etmesi riskinin artacağı göz önünde bulundurularak finansal tablo kullanıcılarının korunması için önlem alınması gerektiği konusunda bulgular sunması sebebiyle düzenleme yapıcılara fayda sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Alpago, H. (2018). Krizlerin Ekonomideki Yeri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 6*(15), 1148-1167.

Azadinamin, A. (2013). The Bankruptcy of Lehman Brothers: Causes of Failure ve Recommendations Going Forward. *Social Science Research*, 1-19.

Barth, M., ve Landsman , W. (2010). How did Financial Reporting Contribute to the Financial Crisis?, European Accounting Review. *European Accounting Review, 19*(3), 399-423.

Beneish, M. (1997). Detecting GAAP Violation:İmplications for Assesing Earnings Management among Firms with Extreme Financial Performance. *Journal of Accounting and Public Policy, 16*(3), 271-309.

Büyükmert, N., ve Bilen, A. (2021). İmalat Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmelerin Ekonomik Krizlere Bağlı Olarak Finansal Yapısı Ve Karlılığındaki Değişimler: 2008 Krizi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *26*, 289-306.

Chia, Y. M., Lapsley, I., ve Lee, H.-W. (2007). Choice of auditors and earnings management during the Asian financial crisis. *Managerial Auditing Journal, 22*(2), 177-196.

Cimini, R. (2015). How has the financial crisis affected earnings management? A European study. *Applied Economics, 47*(3).

Çakmak , İ., ve Öztürk, S. (2023). 2008 Küresel Ekonomik Krizi ve Türkiye'de Sektör Kârlılığı. *Fiscaoeconomia, 7*(2), 1700-1720.

Çelik, A. (2021). Ekonomik Krizlerin BİST Endeksleri Üzerinde Kısa ve Uzun Dönem Etkilerinin Analizi. *Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayımlanış Yüksek Lisans Tesiz*.

Da Silva, A. F., Jreige Weffort, E. F., da Silva Flores, E., ve da Silva, G. P. (2014). Earnings management and Economic Crises in the Brazilian Capital Market. *Revista de Administração de Empresas, 54*(3), 268-283.

Darıcan, M. (2013). Ekonomik Krizler ve Türkiye. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 5*(17), 39-46.

Daştan, A. (2009). Ekonomik Kriz Dönemlerinde Muhasebe Bilgi Sisteminin İşletmelerdeki Rolü ve Kriz Yönetimine Katkısı. *Muhasebe ve Denetime Bakış, 28*, 57-72.

DeAngelo, L. E. (1986). Accounting Numbers as Market Valuation Substitutes. *American Accounting Association:The Accounting Review, 61*(3), 400-420.

Dechow, P., Sloan, R., ve Sweeney, A. (1995). Detecting Earnings Management. *American Accounting Association: The Accounting Review, 70*(2), 193-225.

Dimitras, A., Kyriakou, M., ve latridis, G. (2015). Financial crisis, GDP variation and Earnings Management in Europe. *Research in International Business and Finance, 34*, 338-354.

Duong, H. (2023). Real earnings management during economic downturns. *Journal of International Accounting Research, 22*(3), 97-128.

Emin, D. (2017). Türkiye'nin finansal krizleri ve göstergeleri. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, *9*(17), 115-128.

Filip, A., ve Raffaournier, B. (2013). Financial Crisis And Earnings Management: The European Evidence. *The İnternational Journal of Accounting, 49*(4), 455-478.

Flores, E., Jreige Weffort, E. F., da Silva , A. F., ve G.Carvalho, L. (2016). Earnings management and macroeconomic crises Evidences from Brazil and USA capital markets. *Journal of Accounting in Emerging Economies, 6*(2), 179-202.

Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.

Güriş, S. (2018). *Uygulmalı Panel Veri Ekonometrisi.* Der Yayınları.

Habib, A., Uddin Bhuiyan, B., ve Islam, A. (2013). Financial distress, earnings management and market pricing of accruals during the global financial crisis. *Managerial Finance*, *39*(2), 155-180.

Healy, P., ve Palepu, K. (2003). The Fall of Enron. *Journal of Economic Perspectives, 17*(2), 3-26.

Işık, N., ve Duman , E. (2012). 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2*(1), 73-101.

Jones, J. (1991). Earnings Management During İmport Relief İnvestigations. *Journal of Accounting Research, 29*(2), 193-228.

Kendirli, S., ve Şenol, F. Y. (2022). Erken Uyarı Sistemlerinin Öncü Göstergeler İle Finansal Kriz Tahmininde Uygulanması Türkiye 2016-2019 Yılları Örneği. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7*(3), 390-402

Keskin, H. Ü. (2004). Ekonomik Krizlerde Küresel Güçler:2001 Türkiye Ekonomik Krizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Isparta.

Kibritçioğlu, A. (2001). Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler. *Yeni Türkiye Dergisi, 1*(41).

Kumar, M., ve Vij, M. (2017). Earnings Management and Financial Crisis: Evidence From İndia. *Journal of International Business and Economy, 18*(2), 84-101.

Kuzu, M. (2020). Avrupa Borç Krizinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *İşletme Akademisi Dergisi, 1*(4), 364-384.

Mamatzakis, E., Panagiotis, P., ve Christos, S. (2023). The impact of debt, taxation and financial crisis on earnings management. The case of Greece. *Managerial Finance, 49*(1), 110-134.

Melis, A. (2005). Corporate Governance Failures: To What Extent is Parmalat a Particularly Italian Case?. *Corporate Governance, 13*(4), 478-488.

Oskouei, Z., ve Sureshjani, Z. H. (2021). Studying the relationship between managerial ability and real earnings management in economic and financial crisis conditions. *International Journal Economic and Finance, 26*(3), 3205-4855.

Ozili, P. (2022). Big 4 auditors, bank earnings management and financial crisis in Africa. *Journal of Financial Reporting and Accounting, 20*(2), 215-232.

Özkan, A. (2005). Ekonomik Kriz ve Muhasebe Uygulamalarına Bazı Yansımalar. *23*(2), 165-180.

Peltier-Rivest, D. (1999). The Determinants of Accounting Choices in Troubled Companies. *38*(4), 28-44.

Pinnuck, M. (2012). A Review of the Role of Financial Reporting in the Global Financial Crisis. *Australian Accounting Review, 22*(1), 1-14.

Resmi Gazete, Yönetmelik (2013). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130531-15.htm. adresinden alındı

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı (2023). https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf. adresinden alındı

Tekin, A., ve Kabadayı, N. (2011). Kazanç Yönetimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 14*(1-2).

Tuğay, O., Dalğar, H., ve Tekşen, Ö. (2014). Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Muhasebeye Karşı Tutumlarındaki Değişikliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi, 61*, 1-18.

Türegün, N. (2019). Does financial crisis impact earnings management? *Journal of Corporate Accounting ve Finance, 31*(2), 64-71.

Türkiye Bankalar Birliği (2013). https://www.tbb.org.tr/content/upload/konferanssunumlari/127/tbb-tim_basel.pdf adresinden alındı

Türkiye Cumhuriyet Merkez Banksı, İstatistiki Veriler (2023). https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket. adresinden alındı

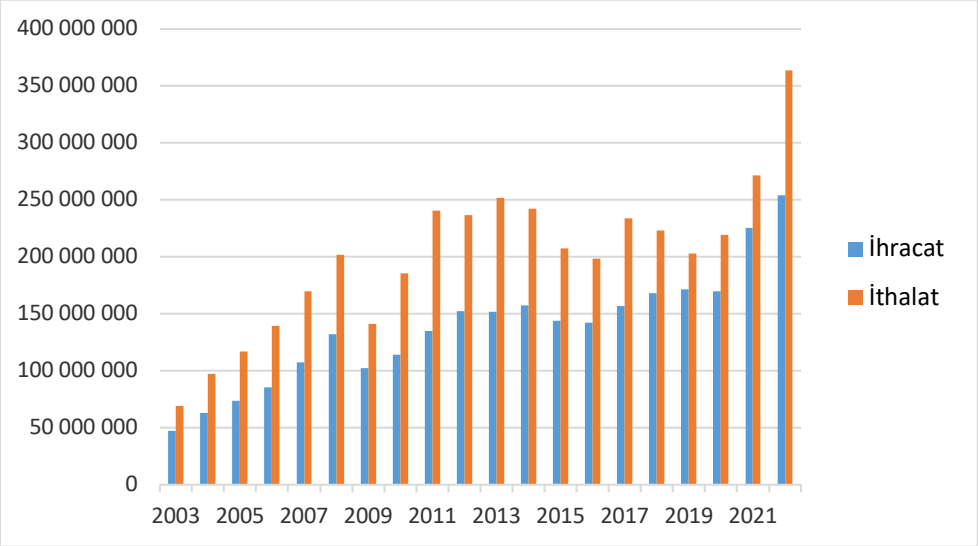
Türkiye İstatistik Enstitüsü, İstatistikler (2023). https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori? adresinden alındı

Türkiye Kalkınma Bakanlığı, Sosyal ve Ekonomik Göstergeler (2015). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/ Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf. adresinden alındı

Ural, M. (2003). Finansal Krizler ve Türkiye. *D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi, 18*(1), 11-28.

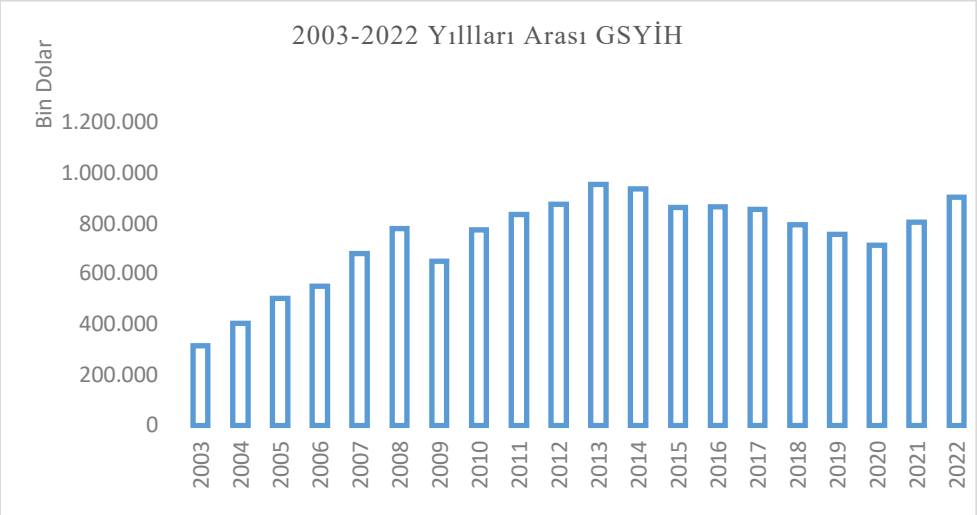
EKLER

Ek 1: 2003 – 2022 Yılları Arası İthalat ve İhracat Rakamları

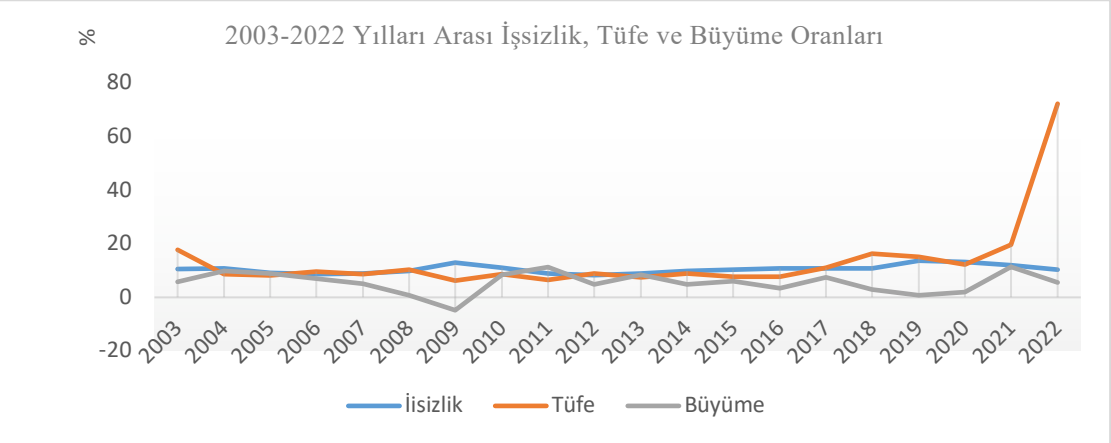
Kaynak: https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf
Kaynak:https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf
Kaynak: https://evds2.tcmb.gov.tr/
Kaynak: https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108vedil=1
Kaynak: https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108vedil=1

Ek 2: 2003 – 2022 Yılları Arası GSYİH

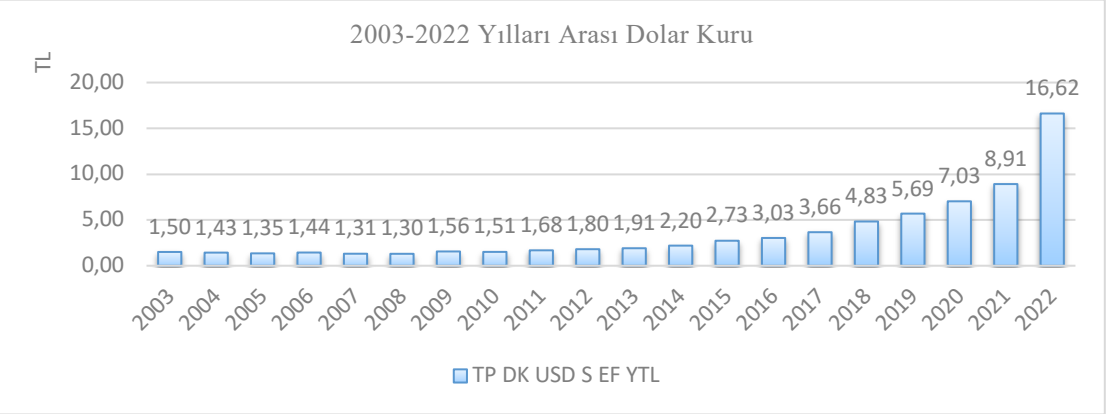
Kaynak: https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf
Kaynak: https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf
Kaynak: https://evds2.tcmb.gov.tr/
Kaynak: https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret 108vedil=1

Ek 3: 2003 – 2022 Yılları Arası İşsizlik, Tüfe ve Büyüme Oranları

Kaynak: https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf
Kaynak: https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_ Gostergeler_1950_2014.pdf
Kaynak: https://evds2.tcmb.gov.tr/
Kaynak: https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108vedil=1

Ek 4: 2003 – 2022 Yılları Arası Dolar Kuru

Kaynak: https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf
Kaynak: https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_ Gostergeler_1950_2014.pdf
Kaynak: https://evds2.tcmb.gov.tr/
Kaynak: https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret- 108vedil=1

Ek 5: Hausman, Breuch-Pagan ve F-testi analiz sonuçları

Test		Analiz Sonucu
F- Test	H_0: Pooled	F test that all u_i=0: F(101, 304) = 2,34
	H_1: Fixed	Prob > F = 0,0000**
Hausman	H_0: Random	chi2(2) = (b-B)'[(V_b-V_B)^(-1)](b-B) = 9,38
	H_0: Fixed	Prob> =0,0092**
Breuch-Pagan	H_0: Pooled	chibar2(01) = 34,27
	H_1: Random	Prob > chibar2 = 0,0000**

Not: ** (0,05) anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir-Test, Hausman ve Breuch-Pagan Testi sonuçlarına göre H_0 reddedilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

Earnings Management Tendencies of Companies in Periods of Economic Crises: An Application in Borsa Istanbul

To attract the investors' attention, access to low-cost credit resources, getting rid of regulations or benefit from incentives depends on healthy financial position and performance. One of the most important motivational factors for earnings management is to exhibit that firm profitability is sustainable. Managers' initiatives on selection of accounting policies may alter the decisions of firm stakeholders and cause great losses. The current economic conjuncture along with the financial situation of the firm also has an impact on the decisions taken by managers. The tendency of firms to intervene in financial data during economic crisis arouses particular interest. Sudden changes in the current economy directly affect the sales and cost structure of firms. Specifically, increases in costs as a result of deterioration of the economic structure can reduce profitability. Accounting policy preferences can be changed in line with the objectives such as showing the stakeholders that the company has sustainable profitability, the effort to appear less risky, the effort of the managers to show a good performance in this period, and the state of the economic structure.

The aim of the study is to examine whether there is any difference between earnings management tendency of firms during economic crisis. The financial data of 102 firms listed in BIST (Borsa Istanbul) is tested for earnings management with panel OLS (Ordinary Least Squares) for the crisis periods of 2008-2012 and 2018-2022 and for non-crisis periods of 2003-2007 and 2013-2017. Crisis and non-crisis periods are determined depending on literature and using variables such as employment rate, exchange rate, GDP and import and export figures. Jones and Modified Jones models are used to measure the earnings management. These two models use discretionary accruals to capture tendency of firms engaging in earnings management. In the analysis, firstly variables that will be employed in panel data regression models are calculated and estimations are made with pooled ordinary least squares (pooled OLS) model. Then, it is tested whether there is any statistically significant difference between mean values of variables with Wilcoxon and Friedman tests.

Friedman test results for the Jones model indicate that there are statistically significant (at the level of 5%) differences between periods for discretionary accruals. For analyzing the difference between consecutive periods Wilcoxon test is used and results show that there is no significant difference between 2003-2007 and 2008-2012 periods. Significant difference is found for the periods 2013-2017 and 2018-2022 for discretionary accruals. While earnings management exists in an income decreasing patterns for 2003-2007, 2008-2012 and 2013-2017, it is used for income increasing way for 2018-2022 period. Same analyses are repeated for modified Jones model. Friedman test results for the modified Jones model indicate that there are statistically significant (at the level of 5%) difference between periods for discretionary accruals. Wilcoxon tests exhibit similar findings for modified Jones model.

In conclusion, test results indicate that there are statistically significant differences for discretionary accruals for crisis and non-crisis periods. For periods 2003-2007 (non-crisis period) and 2008-2012 (crisis period) there are increases in discretionary accruals that evidence the existence of earnings management for both periods. Despite this, the hypothesis that there is an increase in earnings management tendency is not supported. For the other two periods 2013-2017

(non-crisis period) and 2018-2022 (crisis period), it is found that there is a statistically significant difference between periods mean values of discretionary accruals. Furthermore, there is a significant increase in discretionary accruals for 2018-2022 period supporting the hypothesis that there is an increase in earnings management tendency of firms during crisis periods. To conclude, evidence supports the hypothesis that earnings management tendencies increase during periods of economic crisis. Findings are in accordance with prior literature such as Chia et al. (2007), Duong (2003), Flores et al. (2016), and Oskouei and Sureshjani (2021). In addition, it is essential to compare the finding with another study Türegün (2019) which is conducted Türkiye and found similar results. The findings of both studies are similar; however, observation periods and methodologies are different.

While it is evidence that earnings management tendencies increase during periods of economic crisis, financial analysis during these periods should be held with a higher level of attention. In addition, enhanced risk of manipulation may harm financial statement users. Therefore, regulators should be alerted to take action for providing protection.

© Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license.
(https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).